

Iluze o transparentnosti – jak souvisí s pohlavím a věkem?

Teoretické ukotvení

Iluze transparentnosti označuje kognitivní zkreslení, v jehož důsledku jedinec mylně předpokládá, že jeho vnitřní stavy – zejména myšlenky a emoce – jsou pro ostatní snadno čitelné a zřejmé. Tento jev je podmíněn tím, že každý člověk nevyhnutelně vnímá realitu ze své subjektivní perspektivy, což omezuje jeho schopnost objektivního vhledu do mentálního světa druhých. Tato omezená schopnost empatie pak často vede k nadhodnocení míry, s jakou jsou naše emocionální či mentální procesy sdílitelné a srozumitelné pro okolí. Přestože určité znaky emočního nebo myšlenkového rozpoložení mohou být skutečně rozpoznatelné, existují důvody se domnívat, že někteří jedinci mohou tuto schopnost okolí značně přeceňovat, což může být reflektováno jako stabilní osobnostní rys.

Z hlediska genderových rozdílů v projevech iluze transparentnosti upozorňují Roshan a kol. (2014) na zajímavé zjištění. V rámci experimentu muži často vnímali sami sebe jako výrazně zábavnější, než jak byli hodnoceni publikem. Naproti tomu ženy měly tendenci podceňovat svůj výkon – domnívaly se, že působí nervózněji a méně zábavně, než jak je vnímalo publikum. Tyto výsledky naznačují, že prožívání iluze transparentnosti může být ovlivněno pohlavím a projevovat se rozdílným způsobem u mužů a žen.

Práce s daty

Práce se opírá o zjištění a data získaná v projektu *Škála iluze transparentnosti* v rámci předmětu Psychometrika 1 (Kalvoda, 2017). Jedná se o dotazník obsahující 7 položek a 3 subškály: *Iluze transparentnosti*, *Osobní sebevědomí*, *Sociální sebevědomí*.¹ Výsledný výzkumný soubor činí 286 respondentů ve věku od 18 do 69 let. Zastoupení respondentů mužského pohlaví činilo $n=51$ a ženského $n=217$. Popisnou statistiku HS všech subškál znázorňuje tabulka č. 1.

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/pmlab/zpravy/zprava0024_1.pdf

Tabulka 1: Popisné statistiky HS u subškál

Subškály	Průměr	Minimum	Maximum	SD
<i>Iluze transparentnosti</i>	8.08	3.00	12.00	1.64
<i>Osobní sebevědomí</i>	2.60	1.00	4.00	0.77
<i>Sociální sebevědomí</i>	4.24	2.00	8.00	1.13
Celkový skór	14.92	7.00	20.00	2.11

V rámci našeho výzkumu jsme se rozhodli stanovit hypotézu o existenci vztahu mezi pohlavím, věkem a mírou iluze o vlastní transparentnosti. Naši hypotézu jsme se rozhodli ověřit prostřednictvím metody MANOVA.

Spojité závislé proměnné jsou subškály: *Iluze transparentnosti*, *Osobní sebevědomí*, *Sociální sebevědomí* (v podobě hrubého skóru)

Kategoriální proměnné: *pohlaví*

Spojité nezávisle proměnná: *věk* (v letech)

Abychom zjistili, zda závisle proměnné můžeme vysvětlit pomocí regresorů pohlaví a věk, provedli jsme nejdříve Wilksův test pro celý model. Wilksův test slouží k ověření statistické významnosti a jeho ukazatelem je Wilksova lambda. Tyto hodnoty jsou zobrazeny v Tabulce 2. Na základě výsledků můžeme konstatovat, že proměnná pohlaví a věk jsou schopny predikovat statisticky významné množství celkového rozptylu, který sdílí výše uvedené závisle proměnné.

Tabulka 2: Wilksův test

Regresor	Wilksova λ	Testová statistika F	P hodnota	Partial eta-squared
Pohlaví	0.95	5.03	0,002	0.05
Věk	0.92	7.68	< 0.001	0.08

Z výsledků v tabulce č. 2 vidíme, že pomocí regresoru *věk* vysvětlíme 8 % rozptylu závislých proměnných a má tak statisticky signifikantní význam. Dle Wilksova testu regresor *pohlaví* vysvětluje 5 % rozptylu závislých proměnných. V další části jsme na data aplikovali Hotellingův test, abychom zjistili, zda se iluze o transparentnosti u mužů a žen a u různých

věkových kategorií liší. Výsledek ukázal statisticky významný rozdíl. Hodnoty Hotellingova testu jsou zobrazeny v Tabulce 3. Tabulka 4 popisuje podrobně vliv pohlaví na subškály inventáře iluze o transparentnosti.

Tabulka 3: Hotellingův test

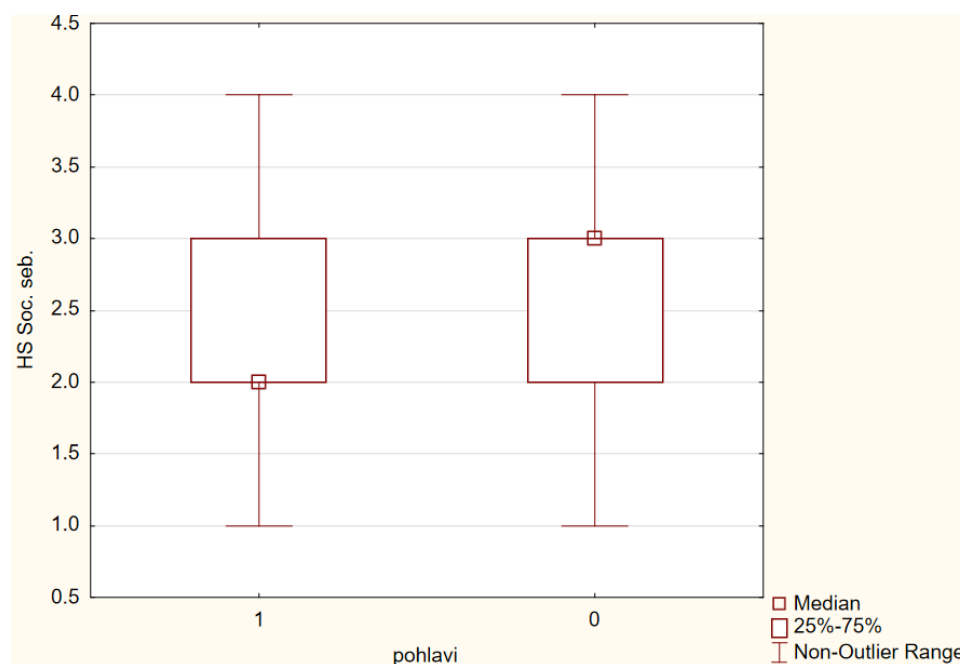
	Hotellingovo T2	Testová statistika F	P hodnota
Pohlaví	0.05	5.03	0.002
Věk	0.08	7.68	< 0.001

Tabulka 4: Rozdíly v subškálách dotazníku tendence k nevěře v závislosti na pohlaví

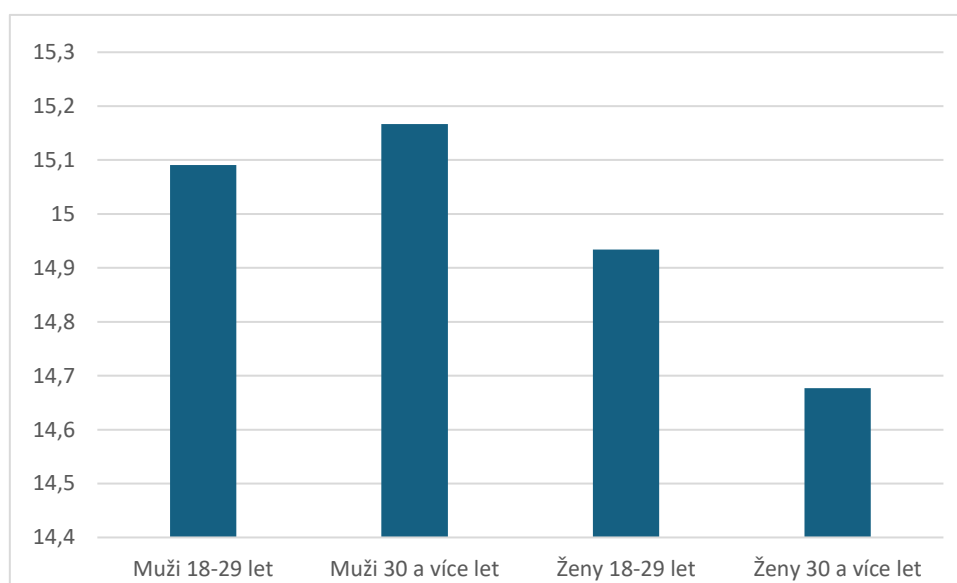
Subškály	M (ženy)	M (muži)	t	P hodnota	SD (ženy)	SD (muži)	F	p
<i>Iluze transparentnosti</i>	8.24	8.04	0.80	0.43	1.44	1.68	1.37	0.17
<i>Osobní sebevědomí</i>	2.30	2.67	-3.27	0.001	0.69	0.78	1.26	0.31
<i>Sociální sebevědomí</i>	4.50	4.18	1.88	0.06	1.18	1.11	1.13	0.55

Z tabulky je patrné, že muži dosahují v subškále *Osobní sebevědomí* vyššího průměru a tento rozdíl mezi pohlavími je statisticky významný. V ostatních subškálách se pohlaví od sebe neliší. U subškál *Iluze transparentnosti* a *Sociální sebevědomí* je průměr u žen jen nepatrně vyšší a statisticky nevýznamný.

Graf 1: Subškála *Osobní sebevědomí* ve vztahu k pohlaví

Graf 2: Rozdíly v celkovém skóru Iluze transparentnosti dle věkových kategorií respondentů

Shrnutí

V této práci jsme zjistili, že pomocí regresoru *pohlaví* vysvětlíme 5 % rozptylu závislých proměnných pro inventář iluze transparentnosti. Pomocí regresoru *věku* však vysvětlíme 8 % rozptylu závislých proměnných.

Naše výsledky prokázaly, že u subškál Iluze transparentnosti a Sociální sebevědomí jsou výsledky mezi ženami a muži téměř shodné a rozdíly jsou tak nesignifikantní.

Otázka spíše spočívá v tom, nakolik je vhodné opírat se o naše zjištění. Kriticky musíme zhodnotit to, že dotazník je sestaven ze 7 položek a subškálu Osobní sebevědomí tvoří pouze 2 položky a to: 4. *Dokud někdo nepochválí moji práci, nejsem si jistý/jistá, že jsem ji vykonal/vykonal dobře.* 5. *Většina lidí se chová tak, aby byla lepší v očích ostatních.* Dle našich výsledků mají muži signifikantně vyšší sebevědomí, zde se jedná o míru egocentrismu, a tedy čím vyšší skóre, tím vyšší tendence k iluzi transparentnosti. To se dá nejspíše interpretovat tak, že muži vnímají své úspěchy i neúspěchy okolím více vnímané než ženy. Zajímavé je, že ženy, kterým je 30 a více let mají nižší tendenci k iluzi transparentnosti.

Literatura

Roshan, R. et. al. (2014). Adolescent Egocentrism and the Illusion of Transparency: Are Adolescents as Egocentric as we Might Think? *Current Psychology*, 35(3), 285-294. doi: 10.1007/s12144-014-9293- 7.